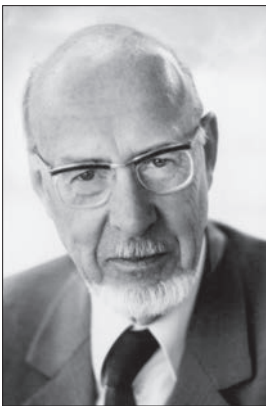

BURCKHARDT, Titus
(1908-1984)

**Gelenekselci ekole mensup
sanat tarihi ve kültür antropolojisi
uzmanı.**

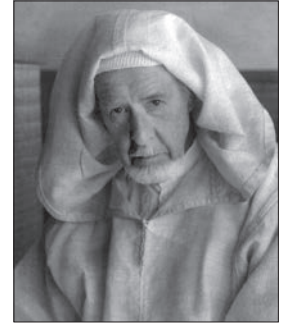
Floransa'da doğdu. İsviçre'nin Basel şehrinde Alman asıllı aristokrat bir aileye mensuptur. Babası Carl Burckhardt meşhur bir heykeltıraş, amcası Jacop Burckhardt ünlü bir sanat tarihçisidir. I. Dünya Savaşı yıllarına rastlayan ilk öğrencilik yıllarını Basel'de gelenekselci ekolün önemli temsilcilerinden Frithjof Schuon ile (Îsâ Nûreddin) birlikte geçirdi. Ailesi tarafından bir kara kalem ressamı olarak yetiştirildi. Erken yaşlarda sanata olan alâkası İtalya ve İsviçre'de pek çok sanat çevresiyle ilişki kurmasını sağladı. İslâm sanatına duyduğu merak sebebiyle Fas'a gitti. Protestan bir geçmişe sahip bulunan Burckhardt, 1934'te Fas'ta İslâmîyet'i kabul edip İbrâhim İzzeddin adını aldı. Bu sırada Şâzeliyye tarikatının Derkâviyye koluna intisap etti. Fas'ta bulunduğu yıllarda Arapça öğrendi ve Karaviyyin Medresesi'nde yapılan *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* derslerine katıldı. 1941-1968 yıllarında, geleneksel kent mimarisi ve kutsal şehirlerle ilgili sanat kitapları neşreden Lozan ve Olten'deki Urs Graf Yayınevi'nin sanat yöneticiliğini yaptı. Burada önemli Batı klasiklerinin tıpkıbasımını gerçekleştirdi. 1966'da Şam'a gidip Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin türbesini ziyaret etti. Fas şehrinin kültürel hazinesinin korunması için 1972-1977 yılları arasında UNESCO adına şehrin imarı ve restorasyonunda danışman olarak görev yaptı. 1980 ve 1983 yıllarında Ağa Han mimarlık ödüllерinin dokuz kişilik büyük jürisinde yer aldı. Uzun bir hastalık döneminin ardından 15 Ocak 1984'te Lozan'da vefat etti.

Titus
Burckhardt

Hayatını hikmet ve geleneğin modern çağda anlaşılmasına adanmış Titus Burckhardt'ın Almanca ve Fransızca kaleme aldığı eserleri geleneksel kozmoloji, geleneksel kent mimarisi, kutsal sanat, İslâm estetiği ve sanatı, simya ve tasavvuf üzerinedir. Çalışmaları gelenekselci çizginin sürekliliği çerçevesinde değerlendirilmesi gereken Burckhardt'ın metafizik alanındaki çalışmaları Frithjof Schuon'un, sanat alanındaki çalışmaları Ananda Kentish Coomaraswamy'nin başlattığı sürecin devamı olarak değerlendirilebilir. Burckhardt, modern dünya eleştirilerinde René Guénon'un (Abdülvâhid Yahyâ) açtığı çığırın devam ettirmiş, modern sapmalar diye nitelediği Darwinist evrimciliği ve modern psikanalizi eleştirerek söz konusu perspektiflerin yol açtığı sorunlara işaret etmiştir. Ayrıca önemli tasavvuf metinlerinden *Fuşûşü'l-ḥikem* (*La sagesse des prophètes*, Paris 1955) ve *el-İnsânü'l-kâmil* (*De l'homme universel*, Paris 1953, 1975) üzerine yaptığı telif-tercümeleriyle Batı'da tasavvuf araştırmalarına katkı sağlamıştır. Bu tercümelemlerin başta İngilizce olmak üzere İtalyanca, İspanyolca gibi diğer Batı dillerine de çevrilmesi sebebiyle İbnü'l-Arabî ve ekolüne dönük ilginin artmasında Titus Burckhardt'ın önemli etkisi olmuştur. Onun tasavvufa dair yazdıkları İbnü'l-Arabî'nin öğretilerini berrak bir metafizik dille yorumlamak ve tasavvufu geleneğin mirasından koparmadan çağdaş bir dille ifade etmekten ibarettir. Burckhardt'a göre doğası gereği özü güzellik olan sanat hem zâhirî hem bâtinî bir gerçekliğe sahiptir; bu bağlamda İslâm sanat ve estetiğiyle İslâm'ın mânevî öğretileri (tasavvuf) arasında doğrudan bir irtibat vardır. İslâm sanatının dili ve sembollerini üzerindeki perdenin kaldırılması ve bu sembollerin mânevî mânalarının anlaşılması ancak tasavvuf doktrinini kavramakla mümkündür. Doğu ve Batı'nın geleneksel sanat ve hayatını çok iyi gözlemleyen Burckhardt'ın bir başka entelektüel uğraşı alanı Mağrib ve Fas kültürüdür. Fas şehrindeki sosyal hayat ve geleneksel yaşam tarzını eserlerinde yorumladığı gibi (*Fes: Stadt des Islam*, Olten 1960; *Die maurische Kultur in Spanien*, Munich 1970) şehrin tarihî yapısının korunmasında ve geleneksel sanatların ihyâsında önemli görevler üstlenmiştir. Bu sebeple Fas'ta geniş çevreler onu tanımakta ve saygı göstermektedir.

Eserleri. 1. *Clef spirituelle de l'astrologie musulmane* (Paris 1950; Milan 1964). Burckhardt'ın bu çalışmasında

Titus
Burckhardt
Doğulu
kayafetiye

astrolojinin metafiziksel ilkeleri, İbnü'l-Arabî'nin *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye* ve *Uḫletü'l-müstevîz* adlı eserlerinden hareketle açıklanmıştır. İngilizce (Sherburne, England 1977; Louisville 2002), İspanyolca (Mallorca 1982) ve İtalyanca'ya (Genova 1985) tercüme edilen eser *Muhyiddin İbn Arabî'nin Mistik Astrolojisi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (trc. Mehmet Temelli, *Astroloji ve Simya* içinde, s. 227-282, İstanbul 1999). **2. *Alchimie, Sinn und Weltbild*** (Olten and Freiburg im Breisgau 1960). Simya ilmine karşı takınılan klasik ve modern tasavvurların gelenekselci bir perspektifle değerlendirildiği bu eserde simya ilminin kaynağı, doğası, esasları ve sembolik dili ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Eser İtalyanca (Turin 1961; Milan 1981), İngilizce (London 1967), İspanyolca (Barcelona 1971), Fransızca (Basle 1974) ve Mehmet Temelli tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (trc. *Astroloji ve Simya* içinde, s. 15-215, İstanbul 1999). **3. *Introduction aux doctrines ésotériques de l'Islam*** (Paris 1969). Tasavvuf ve mistisizm, tasavvuf ve panteizm, mârifet ve aşk, tasavvufî te'vil ve işârî yöntem, tevhid ve mertebeleri, a'yân-ı sâbite, yaratma ve halk-ı cedîd, insân-ı kâmil gibi tasavvuf doktrinine ilişkin meseleler kitapta gelenekselci bir perspektifle ele alınmıştır. Ayrıca Doğu ve Batı gelenekleriyle tasavvuf doktrininin meseleleri arasındaki irtibat noktalarına değinilmiş, bu bağlamda söz konusu geleneklerle benzerliklere, benzer gözükten yanlar ve farklılıklara da işaret edilmiştir. Eserin ana kaynakları İbnü'l-Arabî ile Abdülkerîm el-Cîlî'nin metinleridir. İngilizce (Lahore 1959; Bloomington 2008), İtalyanca (Roma 1979), İspanyolca (Madrid 1980), Farsça (Tahrân 1996) ve Türkçe'ye (trc. Fahrettin Arslan, *İslâm Tasavvuf Doktrinine Giriş*, İstanbul 1982) çevrilmiştir. **4. *L'art de l'Islam*** (Paris 1985). İslâm sanatının İslâm'ın bâtinî yönünün estetik

bir dışa vurumu olduğu düşüncesinden hareketle kaleme alınan eserde, İslâm sanatı ve mimarisi açısından merkezî bir öneme sahip olan Kâbe ile başlanarak İslâm sanatının doğuşu, resim meselesi, İslâm sanatının dili, sanat ve âyin arasındaki irtibat, yerleşik toplumların ve göçerlerin sanatı, İslâm sanat üslûbundaki çeşitlilik ve birlikte çokluk, şehir planlamacılığı gibi konular geniş biçimde incelenmiştir. Burckhardt'ın en önemli eseri olan *L'art de l'Islam* İngilizce (London 1976; Bloomington 2009), İspanyolca (Mallorca 1988) ve Türkçe'ye (trc. Turan Koç, *İslâm Sanatı: Dil ve Anlam*, İstanbul 2005) çevrilmiştir. 5. *Mirror of the Intellect: Essays on Traditional Science and Sacred Art* (trc. William Stoddart, Cambridge 1987; Newyork 1987). Yazarın geleneksel kozmoloji, modern bilim, sembolizm, mitoloji, hıristiyan ve İslâm sanatı ile tasavvuf konularında Almanca ve Fransızca kaleme aldığı yirmi beş adet makalesinin İngilizce'ye çevirilerinden oluşmaktadır. Bu çalışma İspanyolca (Mallorca 2000) ve Türkçe'ye (trc. Volkan Ersoy, *Akılın Aynası*, İstanbul 1994) çevrilmiştir (eserlerinin ayrıntılı bibliyografyası için bk. Stoddart, *The Essential Titus Burckhardt*, s. 311-321).

BİBLİYOGRAFYA :

W. Stoddart, "Titus Burckhardt: Genel Hatlarıyla Hayatı ve Eserleri" (T. Burckhardt, *Akılın Aynası: Geleneksel Bilim ve Kutsal Sanat Üzerine Denemeler* [trc. Volkan Ersoy] içinde), İstanbul 1994, s. 7-14; a.mlf., "Titus Burckhardt and the Perennialist School", *The Essential Titus Burckhardt: Reflections on Sacred Art, Faiths, and Civilizations* (ed. W. Stoddart), Bloomington 2003, s. 1-8; a.mlf., "Bibliography of Titus Burckhardt", a.e., s. 311-321; a.mlf., "Right Hand of Truth: Life and Work of Titus Burckhardt", *Studies in Comparative Religion*, XVI/1-2, London 1984, s. 3-8; Seyyed Hossein Nasr, "With Titus Burckhardt at the Tomb Ibn 'Arabi", a.e., s. 17-20; Jean-Louis Michon, "Titus Burckhardt in Fez, 1972-1975", a.e., s. 57-62.

ERCAN ALKAN

BURİAN, Ahmet Orhan

(1914-1953)

Edebiyatçı, mütercim ve yazar.

Üsküdar Bağlarbaşı'nda doğdu. Babası tehcir suçlamaları için oluşturulan Nemrut Mustafa Paşa Divanı üyelerinden Recep Paşa'dır. Kabataş Lisesi'ni bitirdikten sonra (1932) İngiltere'ye gönderildi; Cambridge Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yazıldı (1933); 1936'da mezun oldu. Bir süre daha Cambridge'de kalarak Thomas Hardy üzerine bir araştırma

yaptı. Yurda dönünce Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne tayin edildi. Bir yandan da *Yücel* dergisinin yazı kadrosunda yer aldı ve dergiye yepyeni edebî bir kimlik verdi. Burada çıkan yazıları büyük ölçüde Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı hakkındadır. Bu dönemin edebiyatını yeni bir bakış açısıyla ele aldı. Dönemin Türk şiiriyle ilgili kitabı önce Behçet Kemal Çağlar ve Halûk Y. Şehsuvaroğlu ile birlikte hazırladı (*Mütarekeden Sonrakiler: 1918-1938*, İstanbul 1938), 1946'da genişleterek kendi imzasıyla yayımladı.

Burian, Türk-İngiliz ilişkilerinin ilk yılları üzerine yaptığı tezle doçent unvanını aldı. Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı "Dünya Edebiyatı'ndan Tercüme" dizisine özellikle Shakespeare'den yaptığı *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*, *Beğendiğiniz Gibi*, *Atinalı Timon* gibi çevirileriyle önemli bir katkıda bulundu. Ayrıca Tagore, J. M. Synge, J. M. Barrie, A. Huxley, E. O'Neil ve A. Miller'den çeviriler yaptı. Daha otuzlu yaşlarında Batı dünyasının bilim, kültür ve sanat çevrelerinde oldukça tanınmıştı. Franz Babinger, W. Livingston Wright, Paul Wittek gibi şarkiyatçılarla da iletişim içindeydi. 1952'de yakın arkadaşı Vedat Günyol'la birlikte *Ufuklar* dergisini çıkarmaya başladı. Günyol daha sonra dergiyi *Yeni Ufuklar* adıyla sürdürdü. Ardından tarihe daha çok ağırlık verdi. Başbakanlık Osmanlı ve Topkapı Sarayı arşivlerinde çalıştı. 1947-1948 yıllarında Amerika'da bulundu; Princeton Üniversitesi'nde dersler verdi. Türkiye'ye döndükten sonra en verimli çağında yakalandığı hastalığa yenik düştü (5 Mayıs 1953).

Deneme, eleştiri, çeviri, antoloji ve tarih çalışmalarıyla tanınan Burian, 1940'lı yıllarda Türkiye'de geniş ölçüde tartışılmaya başlanan hümanizma akımını destekleyenlerin arasında yer almıştır. Ona göre dünyada kendine özgü bir sanat ve düşünce sistemi kurabilen uluslar, hümanizma aracılığıyla kendini yeniden tanıyan ve yeniden bulanlardan oluşuyordu. Hümanizmanın bir düşünüş olduğunu, bu düşünüşün de dogmalardan kaçınma ve araştırıp deneme gibi iki ana niteliği bulunduğunu, hümanizmanın tarihin akışı içinde başlangıcı ve sonu olan bir dönem diye anlaşılmaması gerektiğini, Türkiye'de ise bir düşünüş değişmesi, bir düşünce devrimi olacağını, fakat bunun kendi hayat koşullarından besleneceğini ileri sürüyordu. Türk tarihinin sosyal bünyesinin ve edebiyatının lâyıkıyla araştırılmadığını, bunun sebebinin olayların ve meselelerin hümanist bir bakışla ele alınmamasına dayandığını, söz konusu zihniyetin Avrupa'ya Rönesans'la yayıldığını

yazıyordu ("Müşterek Yazımız", *Yücel*, IX/61 [İstanbul 1940], s. 8).

Ahmet Orhan Burian, Türk ve Türkiye tarihi açısından yabancı kaynakların önemini kavrayanlardan biridir. *Oriens*'da çıkan bir makalesinde Rönesans dönemi İngiltere'sinde Türk kimliğinin nasıl algılandığını incelemiş, İngiliz arşivlerinde ve İngiliz seyahatnâmelerinde bunun izini sürmüş, bu konuda epeyce eser vermiştir (Orhan Burian, *Araştırmalar-İncelemeler*, der. Z. Arıkan, Ankara 2006). Bu bağlamda Harold Bowen'in *Türkiye Hakkındaki İngiliz Tetkikleri* (İngiliz Kültür Heyeti, London-New York-Toronto, ts.) başlıklı eserini Türkçe'ye çevirmiştir, fakat ilk baskıya çevirenin adı konmamış, bu eksiklik eserin ikinci basımında (Ankara 2011) giderilmiştir. Bâbîâli nezdindeki üçüncü İngiliz elçisi *Lello'nun Muhtırası*'ni İngilizce metni, Türkçe çevirisi ve notlarla birlikte yayımlamıştır (*The Report of Lello Third English Ambassador ...*, Ankara 1952). Orhan Burian, daha çok siyasal olaylara ağırlık veren Türk tarihine dair eserlerin yanında ülkenin ekonomik ve sosyal yapısına ışık tutan yabancı kaynakların da önemini kavramıştır. Memleketin iktisadî ve içtimai cephelelerini aydınlatan yabancı kaynakların Türk medeniyet tarihinin yazılması için ihmal edilmez birer malzeme hazinesi olduğunu düşünüyordu. Nitekim 1951'de İngiliz arşivlerinden yüzlerce belge getirmişti ve bunları Halil İnalıcık'la birlikte yayına hazırlıyordu. Fakat ölümü bu işin yarım kalmasına yol açmıştır. Diğer eserleri arasında Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatını ele aldığı *Denemeler ve Eleştiriler* (haz. Vedat Günyol, İstanbul 1993; Talat S. Halman'ın önsözü ve eklerle yeniden, Ankara 2004) ve *Kurtuluştan Sonrakiler* (İstanbul 1946, 2003) zikredilebilir. Burian'ın günlük ve mektupları da Zeki Arıkan tarafından yeni harflere aktarılarak iki ayrı kitap halinde yayımlanmıştır (İstanbul 2006).

Ahmet Orhan Burian